

УДК 504.38[341.238:504*33:34]

Дубовіч І.А.
кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри екологічної економіки,
спеціаліст із міжнародного права (юрист-міжнародник)
Національного лісотехнічного університету України

Булгакова М.Г.
здобувач кафедри екологічної економіки
Національного лісотехнічного університету України

Dubovych I.A.
Doctor of Science (Geography),
Associate Professor of the Department of Ecological Economics,
Specialist in International Law (International Lawyer)
of the Ukrainian National Forestry University

Bulgakova M.G.
Researcher of the Department of Ecological Economics
of the Ukrainian National Forestry University

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ Й ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЗІ ЗМІНИ КЛІМАТУ

THEORETICAL METHODOLOGICAL AND PRACTICAL ECOLOGICAL ECONOMIC AND LEGAL PRINCIPLES OF SOLVING GLOBAL CLIMATE CHANGE PROBLEMS

Анотація. Звернено увагу на необхідність розроблення теоретико-методологічних та практичних еколого-економічних і правових заходів щодо розв'язання актуальних проблем зміни клімату. Проаналізовано результати 21-ї Конференції ООН з питань зміни клімату, що проходила в Парижі у 2015 р. Здійснено аналіз Паризької угоди зі зміни клімату та зобов'язань у сфері скорочення викидів парникових газів, заявлених Україною на міжнародному рівні. Розглянуто участь України на міжнародних переговорах з питань зміни клімату. Подано сутність Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату, Кіотського протоколу та Паризької угоди про зміни клімату. Узагальнено відмінності між Паризькою угодою та Кіотським протоколом.

Ключові слова: міжнародне еколого-економіко-правове співробітництво, міжнародні переговори з питань зміни клімату, запобігання змінам клімату, стратегія низьковуглецевого розвитку, викиди парникових газів, очікувані національно визначені внески.

Постановка проблеми. Особливо актуальною еколого-економічною проблемою сьогодення є розробка теоретико-методологічних та практичних еколого-економічних заходів, спрямованих на розв'язання глобальних проблем зі зміни клімату. Проблеми зміни клімату негативно впливають на реалізацію концепції сталого розвитку. Саме тому актуальним є розроблення теоретико-методологічних та практичних еколого-економіко-правових заходів, спрямованих на запобігання змінам клімату.

Проблеми, які обговорюються на міжнародних конференціях про зміни клімату, є актуальними для всіх держав світу, у т.ч. і для України, зокрема, питання скорочення викидів парникових газів, використання гнучких еколого-економічних механізмів Кіотського протоколу та продовження терміну його дії тощо.

Отже, актуальність теоретико-методологічних та практичних еколого-економіко-правових дій, спрямованих на розв'язання актуальних глобальних проблем зі зміни клімату, полягають у тому, що держави взаємозалежні в еколого-економічному аспекті й, відповідно, потребують прийняття науково-обґрунтованих рішень та запровадження належних еколого-економічних та правових механізмів щодо запобігання змін клімату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі теоретико-методологічні та практичні аспекти глобальної зміни клімату висвітлені у наукових працях вітчизняних (Д.В. Волошин [1], І.І. Гомаль [3], Л.В. Жарова [4], Я.В. Кульчицький [9], Ю.Ю. Туниця [5] та ін.) і зарубіжних (J. Scott, L. Rajamani [18] та ін.) вчених.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На нашу думку, в опублікованих наукових працях недостатньо уваги приділено теоретико-методологічним та практичним еколого-економічним і правовим основам щодо розв'язання глобальних проблем зі зміни клімату. Саме тому вважаємо, що в наш час необхідно розробити відповідну теоретико-методологічну еколого-економіко-правову базу й на її основі запровадити план дій, спрямований на запобігання змінам клімату.

Мета статті. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у теоретико-методологічному вивченні та розробленні практичних рекомендацій щодо розв'язання глобальних проблем зі зміни клімату.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наукові дослідження свідчать про те, що на нашій планеті спостерігається поступове зростання температури. На думку деяких вчених, до кінця XXI ст. можна очікувати підвищення

глобальної температури поверхні Землі в межах 2–2,5°C, порівняно з доіндустріальним періодом. Такі зміни клімату можуть призвести до екологічної катастрофи.

Вчений-радник у Німеччині та Ватикані Дж. Шеллхубер зазначає, що підвищення температури поверхні Землі на 1,5°C – це межа, після якої існує реальна небезпека серйозних наслідків для клімату на Землі [7].

Більшість вчених вважають, що основна причина зростання температури на поверхні Землі – це збільшення викидів парникових газів в атмосферу.

З метою стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері 9 травня 1992 р. була прийнята, а 4 червня відкрита для підписання Рамкова конвенція ООН зі зміни клімату (англ. United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC). Рамкова конвенція ООН зі зміни клімату (РКООНЗК) – це міжнародний еколого-економічний договір, мета якого полягає в стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері на такому рівні, який би не допуслав небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему [13]. Обговорення РКООНЗК відбувалося в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, відомої як Саміт Землі. Щодо України, то від її імені конвенція була підписана 11 червня 1992 р. і ратифікована 29 жовтня 1996 р.

Одним з перших завдань, поставлених РКООНЗК, було створення національних кадастрів викидів та абсорбції парникових газів. У 1997 р. був підписаний Кіотський протокол – це міжнародна еколого-економічна угода про обмеження викидів в атмосферу парникових газів [6]. Відомо, що відповідно до висновків наукових експертів, саме діяльність людини є причиною глобальних змін клімату [17].

Зазначимо, що Кіотський протокол почав діяти з 16 лютого 2005 р. Після закінчення п'ятирічного терміну дії Кіотського протоколу між державами-учасницями тривали міжнародні переговори, спрямовані на підготовку нової міжнародної угоди, яка повинна регулювати питання скорочення викидів парникових газів. Саме тому, в грудні 2011 р. на міжнародному рівні відбулася (у м. Дурбан, Південно-Африканська Республіка) 17-а Конференція Сторін РКООНЗК, де було прийнято рішення про продовження терміну дії Кіотського протоколу.

Учасники 17-ої Конференції Сторін РКООНЗК визнали, що зменшення викидів парникових газів є необхідною умовою. На цій конференції Україна висловила своє бачення щодо основних питань переговорного процесу. Своєю позицією Україна декларує підтримку зусиль міжнародного співтовариства, спрямованого на обмеження і скорочення антропогенних викидів та збільшення поглинання парникових газів, звертає увагу на нагальну необхідність створення міжнародного режиму з протидії зміни клімату і прагне до узгодження та подальшого підписання глобальної та всеосяжної юридично зобов'язуючої угоди з метою стримування зростання глобальної температури нижче 2°C, а також підтримує необхідність вирішення ключових питань щодо другого періоду зобов'язань згідно з Кіотським протоколом [12].

Вважаємо, що досягнуті домовленості на міжнародних переговорах у Дурбані були кроком вперед, але оголошені зобов'язання держав зі зниження викидів парникових газів є недостатніми для запобігання зростання температури на нашій планеті.

Зазначимо, що головна мета зустрічей Сторін-учасниць РКООНЗК спрямована на досягнення домовленостей між державами про скорочення викидів парникових газів. Особлива увага на міжнародному рівні впродовж

останніх років звернена на: теоретико-методологічні та практичні аспекти довгострокової співпраці між державами в сфері зміни клімату; формування еколого-економічних та правових механізмів щодо пом'якшення зміни клімату; технологічне забезпечення для боротьби зі зміною клімату; адаптацію до зміни клімату; фінансування, спрямоване на запобігання змінам клімату та ін.

На 21-й конференції ООН з питань зміни клімату, що проходила у Парижі в період з 29 листопада по 12 грудня 2015 р., був узгоджений текст Паризької угоди щодо утримання зростання середньої світової температури на рівні нижче 2°C, збільшення здатності адаптації до негативного впливу змін клімату, гармонізації фінансових потоків для розв'язання глобальних проблем зі зміни клімату та ін. [8]. Крім того, країни намагатимуться досягти «світового піку викидів парникових газів якомога швидше». Однією з вимог Паризької угоди є теоретико-методологічна розробка та практична реалізація стратегії низьковуглецевого розвитку до 2050 р. [11].

Паризька угода про зміни клімату – це угода в рамках РКООНЗК щодо регулювання заходів зі зменшення викидів двоокису вуглецю з 2020 р. [11]. Паризький договір замінить Кіотський протокол, термін дії якого закінчується у 2020 р.

У зв'язку з існуючими загрозами змін клімату перед початком Конференції в Парижі понад 180 країн світу зобов'язалися скоротити або обмежити викиди вуглецю. Проте взяті зобов'язання держав є недостатніми для того, щоб зростання глобальної температури збереглося на рівні 2°C. За прогнозами експертів, це призведе до зростання на 2,7°C або вище.

Відповідно до Паризької угоди, кожна держава визнає для себе обсяги скорочення викидів й зобов'язується виконувати очікуваний національно визначений внесок (ОНВВ). ОНВВ переглядається кожні 5 років. Кожні наступні ОНВВ повинні бути більш амбітними в порівнянні з попереднім періодом.

Україна підписала (22 квітня 2016 р.) Паризьку угоду про зміни клімату і ратифікувала її 14 липня 2016 р. До цього міжнародно-правового документу приєдналися 175 держав, в т.ч. США та Китай. Паризька угода про зміни клімату вступає в силу 1 січня 2021 р. та набере чинності на 30-тий день після ратифікації щонайменше 55 державами.

Україна планує не перевищити у 2030 р. 60% викидів парникових газів від рівня викидів таких газів у базовому 1990 р. [16]. Реальні викиди в Україні становлять 347 млн т CO₂ – мінус 59% від рівня 1990 р. Найвищі показники спостерігаються в секторі енергетики, де викиди CO₂ складають 270 млн т – мінус 61% від рівня 1990 р. [10].

Заявлена мета України щодо скорочення викидів парникових газів не може вважатися ефективною, оскільки не передбачає реального скорочення викидів парникових газів порівняно із сьогоднішнім рівнем.

Україна ставить перед собою такі завдання щодо скорочення викидів парникових газів, які передбачають можливість зростання викидів, не зважаючи на те, що сценарії економічного розвитку України мали б передбачати впровадження стратегії низьковуглецевого розвитку України.

Зазначимо, що державна політика щодо скорочення викидів парникових газів також відповідає умовам та принципам співпраці між Україною та ЄС. В Угоді про асоціацію Україна–ЄС передбачено запровадження довгострокових заходів, спрямованих на скорочення викидів парникових газів та розроблення плану дій на довготермінову перспективу стосовно пом'якшення змін клімату

та адаптації до них (Додаток XXXI до глави 6 «Навколишнє середовище» Розділу V «Економічне і галузеве співробітництво») [15]. В цій Угоді (стаття 365) також передбачено: розроблення галузевих стратегій щодо покращення якості повітря, промислового забруднення та промислових аварій; розроблення фінансових стратегій залучення інвестицій в інфраструктуру й технології; розвиток всеосяжної стратегії у сфері навколишнього середовища, яка включатиме заплановані інституційні реформи (з визначеними термінами) для забезпечення виконання і впровадження природоохоронного законодавства; сприяння інтеграції природоохоронної політики в інші сфери політики держави; визначення необхідних людських і фінансових ресурсів. В Угоді про асоціацію Україна–ЄС (стаття 293) зазначено заходи щодо сприяння і заохочення прямих іноземних інвестицій в екологічно чисті товари, послуги та технології, використання збалансованих джерел відновлюваної енергії та енергозберігаючих продуктів і послуг [15].

Слід звернути увагу на те, що відповідно до статті 4 пункту 1d РКООНЗК, Сторони повинні вживати науково-обґрунтовані заходи щодо охорони й підвищення якості поглиначів і накопичувачів парникових газів, зокрема шляхом збільшення лісистості.

Для досягнення мети Паризької угоди, Сторони повинні вжити заходи із здійснення та підтримки політичних підходів і позитивних стимулів щодо діяльності, пов'язаної із скороченням викидів парникових газів.

Зазначимо, що між Паризькою Угодою та Кіотським протоколом є чимало відмінностей:

– В Паризькій угоді скасовано будь-які санкції за парникові викиди і кожна країна сама визначатиме для себе обсяги скорочення викидів. Завдяки такому підходу до нової угоди приєдналося більше 160 країн, частина з яких раніше не брали зобов'язань щодо скорочення викидів.

– Кіотський протокол дозволяє міждержавну торгівлю квотами. Така практика породила непрозорість у національному обліку парникових викидів і дала можливість для реалізації корупційних схем, у т.ч. в Україні. Паризька угода не передбачає міждержавної торгівлі квотами.

– Країни матимуть можливість використовувати ринкові механізми для досягнення своїх цілей зі скорочення викидів, купуючи міжнародні вуглецеві одиниці, які мають відображати реальні скорочення викидів, а детальні правила функціонування нових ринкових механізмів мають бути затверджені на наступних Конференціях Сторін РКООНЗК.

– В Паризькій угоді передбачено надання розвинутими країнами технологічної та фінансової допомоги на скорочення викидів країнам, що розвиваються.

– Одним із найскладніших питань було прийняття нової диференціації країн на розвинуті та ті, що розвиваються, для вирішення питання, хто буде надавати

фінансову та іншу допомогу, а хто буде її отримувати. Традиційні донори – ЄС, США, Канада та інші розвинені країни не відмовляються від свого обов'язку та продовжують бути лідерами, виділяючи і збільшуючи фінансування для боротьби зі змінами клімату. В той же час, серед країн, що не підпадають під визначення «розвинені» – Саудівська Аравія, Південна Корея, Сінгапур, є ті, що здатні надавати допомогу, але не бажають цього робити. Проте в угоді вказано, що вони можуть надавати допомогу добровільно.

Аналізуючи основні положення Паризької угоди, можна виокремити деякі результати:

1) Тенденція переінвестування коштів великих інвестиційних фондів з проектів видобутку викопних палив у проекти розвитку альтернативної енергетики.

2) Прийняття Паризької угоди означає, що Україна повинна розвиватися і уряд України має будувати свою енергетичну стратегію з розумінням необхідності повної відмови від викопного палива та переходу на 100% відновлюваної енергетики до 2050 р.

3) Україна повинна розробити та прийняти стратегії зі скорочення викидів парникових газів та адаптації до змін клімату.

Висновки:

1. Оскільки глобальні проблеми зі зміни клімату негативно впливають на реалізацію концепції сталого розвитку та створюють небезпеку для проживання населення в багатьох регіонах світу, сьогодні необхідно розробити відповідні теоретико-методологічні та практичні еколого-економіко-правові заходи, спрямовані на запобігання змінам клімату.

2. На міжнародному рівні потрібно створити сприятливі умови для ефективного еколого-економічного та правового співробітництва щодо скорочення викидів парникових газів.

3. Оскільки запропонований ОНВВ України не передбачає реальних скорочень викидів парникових газів і не базується на принципах сталого розвитку, що суперечить Угоді про Асоціацію в ЄС та меті РКООНЗК, необхідно розробити такий план дій, який би передбачав реальне скорочення викидів парникових газів.

4. Беручи до уваги те, що в ОНВВ закладена можливість росту викидів парникових газів навіть за умов відсутності економічного росту, не врахований потенціал енергозбереження та необхідність модернізації економіки України, заявлена мета України щодо скорочення викидів парникових газів не може вважатись амбітною та науково обґрунтованою.

5. У наш час потрібно переглянути ціль зі скорочення викидів парникових газів за сценарієм економічного розвитку, що передбачає встановлення цільових показників енергоефективності та розвитку відновлюваної енергетики, а також цінних механізмів для викидів парникових газів.

Список використаної літератури:

1. Волошин Д.В. Изменение климата: экономико-экологические проблемы / Д.В. Волошин / под ред. В.Н. Степанова. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2007. – 309 с.
2. Географічне поняття «Західна Україна», «Південна Україна» «Північна Україна» «Східна Україна» та «Центральна Україна». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.
3. Гомаль И.И. Предотвращение изменения климата: глобальные и региональные аспекты / И.И. Гомаль, О.Н. Рябич. – Донецк: ДонНТУ, 2008. – 294 с.
4. Жарова Л.В., Ільїна М.В. Економічні механізми контролю за викидами парникових газів / Л.В. Жарова, М.В. Ільїна / за наук. ред. Є.В. Хлобистова. – К. – Сімферополь : РВПС України НАН України, НДІ СРП, 2009 – 62 с.
5. Екологічна Конституція Землі: Методологічні засади. Частина друга / за ред. Ю.Ю. Туниці. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2011. – 440 с.

6. Кіотський протокол – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/Кіотський_протокол#cite_note-Kyoto-PDF-unfccc-1.
7. Кліматична угода: ключові моменти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zik.ua/news/2015/12/14/klimatychna_ugoda_klyuchovi_momentu_653978.
8. Конференція ООН з питань клімату 2015 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Конференція_ООН_з_питань_клімату_2015.
9. Кульчицький Я.В. Сучасні економічні системи в умовах екологізації та глобалізації (теоретико-методологічні засади порівняння): [монографія] / Я.В. Кульчицький. – Львів: Ліга-Прес, 2011. – 687 с.
10. Национальный кадастр антропогенных выбросов из источников и абсорбции поглотителями парниковых газов в Украине за 1990–2013 гг. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.menr.gov.ua/docs/klimatychna-polityka/UKR_NIR_2015_final.pdf
11. Паризька угода (2015 р.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Паризька_угода_\(2015\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Паризька_угода_(2015)).
12. Позиція делегації України на 17-й Конференції Сторін РКЗК ООН та 7-й Зустрічі Сторін Кіотського протоколу – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.neia.gov.ua/nature/control/uk/publish/article?art_id=133019&cat_id=133013
13. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/Рамкова_конвенція_ООН_про_зміну_клімату.
14. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 р. № 980-р «Про схвалення очікуваного національно визначеного внеску України до проекту нової глобальної кліматичної угоди» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248498964>.
15. Угода про Асоціацію Україна-ЄС – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011
16. Урядовий портал. Мінприроди: Україна бере активну участь в роботі над текстом нової глобальної кліматичної угоди. 22.10.2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=248571404.
17. IPCC Fourth Assessment Report: Climate Change 2007 (AR4) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_and_data_reports.shtml#.
18. Joanne Scott and Lavanya Rajamani. EU Climate Change Unilateralism / The European Journal of International Law Vol. 23 – № 2. – P. 469–494 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ejil.oxfordjournals.org/content/23/2/469.full.pdf+html>.

Анотація. Обращено внимание на необходимость разработки теоретико-методологических и практических эколого-экономических и правовых мер по решению актуальных проблем изменения климата. Проанализированы результаты 21-й Конференции ООН по вопросам изменения климата, проходившей в Париже в 2015 г. Осуществлен анализ Парижского соглашения по изменению климата и обязательств в области сокращения выбросов парниковых газов, заявленных Украиной на международном уровне. Рассмотрено участие Украины в международных переговорах по вопросам изменения климата. Подано сутність Рамочної конвенції ООН по изменению климата, Кіотського протокола і Парижського соглашения об изменении климата. Осуществлен обзор различий между Парижским соглашением и Кіотским протоколом.

Ключевые слова: международное эколого-экономико-правовое сотрудничество, международные переговоры по изменению климата, предотвращения изменения климата, стратегия низкоуглеродного развития, выбросы парниковых газов, ожидаемые национально определенные взносы.

Summary. Attention is paid to the need to develop theoretical-methodological and practical ecological, economic and legal measures to address urgent climate change problems. The outcomes of the 21st UN Conference on Climate Change, held in Paris in 2015, are analyzed. The Paris agreements on climate change and commitments in reducing greenhouse gas emissions, declared by Ukraine on international level are studied and analyzed. Participation of Ukraine in international climate change negotiations is overviewed. The essence of the UN Framework Convention on Climate Change, the Kyoto Protocol and the Paris agreement on climate change is presented. The differences between the Paris Agreement and the Kyoto Protocol are generalized.

Key words: international ecological economic and legal cooperation, international negotiations on climate change, climate change mitigation, low carbon development strategy, greenhouse gas emissions, intended nationally determined contributions.